

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Euroopan unionin jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Euroopan unionin jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta (HE 12/2015 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Merja Leinonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- kulttuuriasianneuvos Päivi Salonen, opetus- ja kulttuuriministeriö

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Euroopan unionin jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta. Laissa säädettäisiin menettelystä, jota noudatettaisiin, kun toisen Euroopan unionin jäsenvaltion tai Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion alueelta laittomasti vietyt ja Suomessa sijaitsevat kulttuuriesineet palautetaan Suomesta asianomaisen jäsenvaltioon. Lailla kumottaisiin voimassa oleva laki Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta.

Ehdotetulla lailla pantaisiin täytäntöön jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamista koskeva Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi, joka on uusittu kokonaisuudessaan vuonna 2014.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin kulttuuriesineiden palauttamiseen liittyvästä valtioiden välisestä yhteistyöstä ja toimenpiteistä, joilla edistetään Suomessa sijaitsevan palauttamismenettelyn piiriin kuuluvan kulttuuriesineen löytymistä ja joilla turvataan kulttuuriesineen palauttaminen vaahtumuksen esittäneeseen jäsenvaltioon. Laissa säädettäisiin myös laittoman viennin jälkeen esineeseen omistusoikeuden tai muun oikeuden vilpittömässä mielessä saaneen oikeudesta korvauksen palauttamisen aiheuttamista vahingosta tai haitasta, palauttamisesta aiheutuvien kustannusten jakautumisesta sekä sovellettavasta laista.

Valiokunnan mietintö SiVM 3/2015 vp

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 18 päivänä joulukuuta 2015, jolloin direktiivi on pantava jäsenvaltioissa täytäntöön. Lakia sovellettaisiin Suomessa oleviin kulttuuriesineisiin, jotka on viety laittomasti Euroopan unionin jäsenvaltion tai Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion alueelta 1 päivänä tammikuuta 1995 tai sen jälkeen.

Lain toimeenpanosta vastaisi keskusviranomaisena opetus- ja kulttuuriministeriö yhteistyössä muiden Suomessa toimivaltaisten viranomaisten kanssa.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Euroopan unionin jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjä kansallisaarteita ei EU:n komission selvityksen mukaan ole saatu vuoden 1993 kulttuuriesineiden palauttamisdirektiivin perusteella palautettua riittävän tehokkaasti, ja kulttuuriesineiden laittomasta kaupasta on tullut yksi laittoman kaupankäynnin levinneimmistä muodoista. Tämän vuoksi direktiivi uudistettiin vuonna 2014. Hallituksen esityksen tarkoituksena on saattaa Suomen lainsäädäntö vastaamaan direktiivin vaatimuksia.

Sivistysvaliokunta on lausunnossaan direktiiviehdotuksesta (SiVL 17/2013 vp — U 53/2013 vp) esittänyt mm., että tulee pyrkiä edistämään sellaisten ratkaisujen syntymistä, jotka parhaiten edistävät suomalaisen kulttuuriperinnön säilymistä ja kulttuuriesineisiin kohdistuvan rikollisuuden ehkäisemistä. Valiokunnan mielestä tämä hallituksen esitys edistää valiokunnan kannan mukaisia tavoitteita. Sen vuoksi valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena.

Yhtenä keskeisenä muutoksena on lain soveltamisalan laajentaminen. Lakia sovellettaisiin laittomasti vietyihin kulttuuriesineisiin. Viemisen laittomuus arvioitaisiin palauttamista vaatineen jäsenvaltion kansallisaarteiden suojelua koskevan lainsäädännön perusteella. Laittomana viemisestä pidettäisiin myös kulttuuriesineen viemistä Euroopan unionin ulkopuolelle vastoin kulttuuriesineiden viennistä annettua Euroopan unionin neuvoston asetusta (EY) N:o 116/2009. Valiokunta pitää muutosta hyvänä, koska rahalliset kynnyksarvot ovat estäneet direktiivin tarkoituksen toteutumista. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan materiaalin määrittelyssä rahallinen arvo ei ole merkityksellinen, vaan esineistö ja muu materiaali ovat arvokkaita niiden sisältämän kansallista identiteettiä vahvistavan ja sitä dokumentoivan tehtävän vuoksi.

Myös sisämarkkinoiden tietojenvaihtojärjestelmän (IMI) käyttö keskusviranomaisten yhteydenpidossa tehostaa keskusviranomaisten keskinäistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa.

Esityksen arvioidaan vaikuttavan jonkin verran eri viranomaisten toimintaan. Keskusviranomaisen tehtävän siirtäminen oikeusministeriöltä opetus- ja kulttuuriministeriölle lisää hallinnollisen työn määrää opetus- ja kulttuuriministeriössä ja vastaavasti vähentää sitä oikeusministeriössä. Esityksellä ei arvioida olevan merkittäviä valtiontaloudellisia vaikutuksia. Niiden yksityiskohtainen arviointi ei ole mahdollista sen vuoksi, että vuoden 1993 palauttamislaissa säädettyä menettelyä ei ole kertaakaan sovellettu käytännössä. Muutosten keskeisenä tavoitteena on lisätä palauttamismenettelyiden määrää, joten uuden lain mukaista menettelyä sovellettaisiin tulevaisuudessa hallituksen esityksessä arvioitun mukaan ehkä muutamassa yksittäistapauksessa vuosittain. Kus-

Valiokunnan mietintö SiVM 3/2015 vp

tannuksia aiheutuu muun muassa viranomaistehtävien lisääntymisestä sekä mahdollisesti kulttuuriesineiden etsimisestä ja tarkastusmahdollisuuden varaamisesta.

Tämä hallituksen esitys koskee Suomessa sijaitsevien kulttuuriesineiden palauttamista takaisin asianomaiseen jäsenvaltioon. Kulttuuriesineiden vientiä puolestaan sääntelee ns. maastavientilaki. Se koskee tilanteita, joissa Suomesta viedään kulttuuriesineitä muihin unionin jäsenvaltioihin ja vientiin yhteisön alueelta. Valiokunnan mielestä on tarkoituksenmukaista arvioida myös voimassa olevan maastavientilain uudistamistarpeet. Sen vuoksi on hyvä, että opetus- ja kulttuuriministeriö aikoo valmistella maastavientilain muuttamista koskevan hallituksen esityksen kulu- van vuoden loppuun mennessä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 12/2015 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 17.9.2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuomo Puumala kesk
varapuheenjohtaja Sanna Lauslahti kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Marisanna Jarva kesk
jäsen Kimmo Kivelä ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikaela Nylander r
jäsen Saara-Sofia Sirén kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila